

Magyar közgazdasági irodalom, 1973. Szakbibliográfia (Szerk. Hegedüs Péter) Budapest, 1976. Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára. 377 p.

A nemzeti bibliográfia rendszerében fontos helyet foglalnak el a tudományági szakbibliográfiák. Ezt a magyar könyvtárügy már elég régen felismerte. Kétségtelen, hogy a nemzeti bibliográfiai rendszer alapintézménye a nemzeti könyvtár, így van ez hazánkban is. Az is kétségen felül áll azonban, hogy az Országos Széchényi Könyvtár nem töltheti be ezt a funkciót maradéktalanul. Nem is annyira kapacitásbeli - bár ez sem lebecsülendő -, hanem inkább célszerűségi tényezők diktálják, hogy a nemzeti bibliográfiai rendszer bizonyos feladatai decentralizált módon kerüljenek megoldásra. Ezek közé tartozik a nemzeti szakbibliográfiák gondozása, ami tipikusan országos szakkönyvtári feladat. A nemzeti szakbibliográfia célja, hogy az adott tudományág hazai szakirodalmi termését a tudományág sajátosságait messzemenően figyelembe vevő módon tárja fel. Erre az egyetemes jellegű kurrens nemzeti bibliográfia ill. éves vagy többéves kumuláció nem képesek, hiszen akár szakrendüknek, akár apparátusuknak, akár cimleirási módszereiknek a nemzeti bibliográfiának, mint elsődleges és egyetemes nyilvántartásnak a követelményeihez kell igazodniok.

A nemzeti szakbibliográfia ezzel szemben szerényebb célokat tűz ki pl. a cimleirás terén, viszont jóval mélyebben nyújt a tudományág specifikumainak megfelelő információkat, mint a nemzeti bibliográfia vonatkozó fejezetei. A nemzeti szakbibliográfiának kifejező erőben gazdagabb volta, és így nagyobb információtartalma mellett célszerűségi szempontok is aláhúzzák jelentőségét.

Az egyetemesség követelményeit szem előtt tartó nemzeti bibliográfia szükségképpen széttagolja azokat az információkat, amelyek egy adott tudományágra koncentrálva, szintetizálhatók. Technikai okokból külön választja a folyóiratcikket és a könyveket (könyvként kezelt dokumentumokat), ami nehezíti a keresést.

A nemzeti szakbibliográfia ügye a közgazdaságtudomány terén, ha nem is mindenkor sulyának megfelelően, de kellő figyelemben részesült. A felszabadulás utáni első vállalkozás érdeme Hajdu Elemérnéé, Hámori Béláé és Haraszti Gyuláé, akik az 1945-1963 évek anyagát először "Tervgazdasági statisztikai és számveteli bibliográfia", majd "Közgazdasági bibliográfia" címen tették közzé a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó gondozásában. Sajnálatos módon ez a munka megszakadt.

A nemzetközi információcseréből adódó feladatokhoz kapcsolódva bontakozott ki egy másik vállalkozás, amelynek kezdő éve 1957. A Közgazdaságtudományi Intézet Könyvtára és a Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára kapcsolódva a "Nemzetközi közgazdasági bibliográfia" szá-

mára teljesítendő adatszolgáltatás feladatához (ami erősen szelektált közreadást tesz csupán lehetővé) az 1957 és 1962 közötti időszakra megjelentette a magyar közgazdasági könyvek angol és orosz címfordításokkal ellátott bibliográfiáját. Ez 1963-tól kezdődően válogatottan a folyóiratcikkek is tartalmazta és az 1968. évi anyag közreadása utáni megszűnésig "Magyar közgazdasági és statisztikai irodalom" címen jelent meg a Közgazdaságtudományi Intézet Könyvtára és a Központi Statisztikai Hivatal gondozásában. A szerény, kiegészítő feladatot ellátó bibliográfia 1964-től kénytelenségből az egyetlen nemzeti közgazdasági szakbibliográfia szerepét is betöltötte. Megszűnésének oka, hogy 1963-tól a feladatokkal arányban nem állóan csekély kapacitás folytán az eleinte még elviselhető lemaradás olyan mértékűvé nőtt, hogy áthidalására a közreadók már nem láttak lehetőséget. Ez azzal a következménnyel járt, hogy átmenetileg - egy évre - teljesen megszakadt ez a tevékenység.

A stafétabotot - spontán kezdeményezésből - az 1970. évi szakbibliográfia közreadásával a Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára vette át, sajnos anélkül, hogy a kimaradt 1969. évi anyag feldolgozásáról gondoskodás történt volna. A "Magyar közgazdasági irodalom" címen megjelenő új éves bibliográfiai sorozatunknak most már a 4. kötete látott napvilágot. A könyvtár, utólagosan úgy tűnik, bizonytalan volt e bibliográfia koncepcióját illetően, ezért az évről-évre változásokon ment át. A legújabb kötetben - úgy véljük - végülis helyes koncepciót sikerült megtalálni és érvényesíteni. Mig ugyanis korábban például nem vetettek számot azzal, hogy az MTA Világgazdasági Kutató Intézet Tudományos Tájékoztató Szolgálatára kéthavonként, mintegy évi kétezer oldalon megjelenteti a "Hungarian Economic Abstracts" c. referáló lapot, addig a jelenlegi kötet tudatosan számol ezzel és beépíti tájékoztató apparátusába.

Elismerés illeti a könyvtárat azért is, mert néhány vonatkozásban nagyobb igénnyel közelítette meg a feladatot, mint a korábbi vállalkozások. Ez kifejeződik apparátusában. A bibliográfiai részt a folyóiratjegyzéken és névmutatón kívül munkaigényes, háromnyelvű tárgymutatóval is kiegészítették.

Vegyük sorra e szakbibliográfia néhány problémáját.

1. A szakrend. A bibliográfia szerkesztője törekedett arra, hogy speciális, a közgazdaságtudomány szempontjainak megfelelő szakrendben közölje az anyagot. A 36 szakcsoport 2041 tétel tagol, azaz egy szakcsoportra átlagosan 56-57 tétel jut, ami általában biztosítja az áttekinthetőséget. A tagolás fő gondolatmenetét csak helyeselni lehet, teljesen problémamentesnek azonban a szakrend nem tekinthető. Kifogásaink többek között a következők: a) nem helyes a csupán verbális és a matematikai módszereket is alkalmazó elméleti cikkek teljes különválasztása, méghozzá oly módon, hogy az előbbiek a bibliográfia elején, az utóbbiak a végén kapnak helyet; b) némi zavar van a "3. Külföld gazdasága" és "4. Nemzetközi gazdasági kapcsolatok" fejezetek elhatárolásában. Nem világos például, miért szakadnak el egymástól a fejlett tőkés országok integrációját és magukat az országokat tárgyaló művek. A szerkesztő nyilván a magyar külgazdaság és a világgazdaság témák kapcsolatának és elhatárolásának feladatával is küszködött. A megoldás nem szerencsés, és ha váltótársként követték volna ebben a staféta előző tagját, talán kevesebb fejtörés lett volna a szerkesztő és kevesebb zavar a használó osztályrésze.

2. A tárgymutató. Felvetődhet a kérdés: kell-e egyáltalában tárgymutató egy szakrendileg tagolt bibliográfiához? Véleményünk szerint igen, ha elősegíti minden bibliográfiai szakrend szükségképpen korlátaiból adódó visszakeresési nehézségek áthidalását. Ezek egy részét ugyan utalókkal is meg lehet oldani, más részét azonban nem. Ily módon a tárgymutató növelheti a bibliográfia információtartalmát. E bibliográfia tárgymutatója a legtöbb vonatkozásban eleget tesz a vele szemben támasztható követelményeknek. Megfelelően pótolja a tematikai fejezetek földrajzi továbbtagolásának hiányát. Közli azokat a legfontosabb tárgyszavakat, amelyek a 36 szakcsoport mélyebb tagolását helyettesítik, személyeket, intézményeket sorol fel, amelyek a művekben előfordulnak. Jól kapcsolja össze az egyes fejezeteket. Hibájának csak azt lehet felróni - és ez összefügg a szakrenddel -, hogy a szerkesztő tulságosan is támaszkodott a tárgymutatóra. Olyan témák irodalma, mint az árpolitika, árképzés vagy hazánk külgazdasági kapcsolatai csak a tárgymutató alapján szedhető össze. Vannak pontatlan, túl általános tárgyszavak is, pl. "Külkereskedelem alakulása", "Gazdasági helyzet", amik konkrétan nem értelmezhetők. Az utóbbi azért is teljesen indokolatlan, mert azonos az egyik fejezetcimmal. Az üzem- és munkaszervezési határozat az alábbi címszó alatt szerepel a tárgymutatóban: "Párt- és kormányhatározat a szervezésről". Így aligha találja meg bárki, hiszen a határozat jogi formája és nem tárgya szerint szerepel a tárgymutatóban.

3. Annotációk. Lehet, hogy csupán egyéni izlésből fakadóan, de a bírálónak nem hiányoznak az előző kötetekből ismert annotációk. Hiányzik viszont a helyenként szükséges cimkiegészítés, amit furcsa módon csak angolul vagy oroszul kapunk meg. Kár, hogy a szerkesztő nem gondolt a magyar olvasókra: mert mit is kezdünk ilyen címmel: "Korszerű, gyors és drága"? Csak egy biztos: nem a Metróról szól, mert arra a három jelző közül csak az első kettő érvényes. A lakásépítésre viszont, amiről a cikk szól, a "gyors" jelző miatt aligha gondol valaki.

4. A lemaradás. Sajnálatos, hogy a most már megfelelő koncepcióju és terjedelmében ésszerű méretre csökkentett bibliográfia eredetileg sem rövid átfutási ideje tovább nőtt. A bíráló nem érezné magát jogosultnak ennek felvetésére, ha a könyvtár nem saját kezdeményezéséből és éppen mások (mit kendőzzük, többek között éppen a bíráló) lemaradásának láttán vállalta volna át a nemzeti szakbibliográfia megjelentetésének fontos feladatát. Így azonban nagyobb erkölcsi felelősséget visel, mint különben. Végül is nehezen elfogadható, hogy a közgazdasági szakbibliográfia házi kiadásban is kétéves késéssel jelenik meg. Konkrét esetként említjük, hogy amikor 1975 elején beszámolót kellett készíteni a magyar közgazdaságtudomány 1968-1974 között elért eredményeiről, a szükséges bibliográfiai adatokat külön és nagy munkával gyűjtötték össze a könyvtárak, mert 1969-re és 1973-ra nem állt rendelkezésre szakbibliográfia. Ha e feladatra 1976 derekán kellene vállalkozni, 1974-1975-tel kapcsolatban megint nem volna hova nyulni.

Őszintén megvallva, a Közgazdaságtudományi Egyetem vállalkozását kezdetben nem fogadta osztatlan lelkesedés. A bibliográfia jelenlegi formája már jórészt eloszlatja a kétkedést. A fent jelzett és néhány egyéb probléma megoldásával a bibliográfia közreadói még több joggal dicsekedhetnek majd azzal, hogy a kutatás mindennapi gyakorlatában nélkülözhetetlen munkaeszközt alkottak, elnyervén ezzel a fáradságos munka valódi jutalmát.

FÖLDI Tamás

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve
1972. Bp. 1975. 425 p.

Két kérdésre kell válaszolnia az ismertetőnek, amikor kézbe veszi az Országos Széchényi Könyvtár legutóbbi évkönyvét. Az egyik, hogy mit vár egy intézmény évkönyvétől, és az erre adandó válasz - ha szubjektív is - egyszerű: az intézmény éves tevékenységének regisztrálásán túl az intézmény életébe, az ott folyó munkák legérdekesebb mozzanataiba, érdeklődésre számot tartó eredményeibe és gondjaiba való bepillantás lehetőségét. A másik, nehezebben megválaszolható kérdés az, hogy mit engedhet meg inkább magának nemzeti könyvtárunk, jobb szót nem találván - mi árt kevésbé presztízsenek: az évkönyv szerényebb kivitele (bár értékes és informatív illusztrációról nem szívesen mondanánk le), vagy az évkönyv már-már tragikomikus kisése. A recenzens itt e kérdésnek csak feltevésére vállalkozhat, legfeljebb annyi megjegyzéssel, hogy vajon hány olvasót érdekel 1976-ban az OSzK 1972. évi tevékenysége, és hányat - előreláthatólag 1977-ben - a recenzens ehhez fűzhető megjegyzései?

Ezzel át is térhetünk az évkönyv "II. A könyvtári munka elvi és gyakorlati kérdései" címet viselő részére, ami az évkönyv egészét tekintve már nem is különül el élesen a III. résztől. Ez utóbbi könyvtörténeti és művelődéstörténeti tanulmányok közreadásával tulajdonképpen a második részben megkezdett sétát folytatja, amelynek során az olvasó a bepillantásnak azt a lehetőségét kapja meg, amit az évkönyvtől várhat.

Sétánkat az általánosabb kérdéseknél kezdve elsőként Wix Györgyné tanulmányát olvashatjuk egy "XVIII. századi magyar anonim-lexikon" összeállításának problémáiról. Meggondolva, hogy magyar anonim-lexikon még nem jelent meg, és hogy az időhatárként vállalt 18. század az anonim publikációk egyik "virágkora", különösebb bizonyításra nem szorul a felmerülő kérdések előzetes tisztázásának szükségessége. Erre vállalkozik a tanulmány, logikusan megszabva és kifejtve az összeállítás tartalmi és formai határait, de többet is ad ennél, néhány példájával - egyes téves névmegállapítások korrekciójával - máris felkelti érdeklődésünket és várakozásunkat. Az általánosabb kérdések közé sorolhatók azok a tanulmányok, melyek az OSzK hungarica-anyagára épülnek. Ilyen Käfer István izgalmas dolgozata, mely három zsolnai kalendárium krónikájának összevetésével világítja